

Glava VI

BRIGADA U PROLECNOJ OFANZIVI ZA KONAČNO OSLOBOĐENJE ZEMLJE

1. FORSIRANJE DRAVE I BORBE DO OSLOBOĐENJA NASICA

Na položajima od Šiblja do Budvaja na levoj obali Drave brigada ostaje do 11. aprila 1945. godine. U brigadi i diviziji su se, po naređenju štaba 3. armije, izvodile ubrzane i intenzivne pripreme za forsiranje Drave i za predstojeću prolećnu ofanzivu Jugoslovenske armije za konačno oslobođenje još neoslobođenih krajeva naše zemlje. Održavani su sastanci štaba brigade, štabova bataljona i komandi četa, partijskih i skojevskih organizacija, konferencije i zborovi sa starešinama i borcima; vršeno je izviđanje zemljišta i procena neprijatelja i sopstvenih snaga i mogućnosti; prikupljana su priručna sredstva za izradu plovnih objekata i za prebacivanje boraca i oružja, itd.

Prema planu operacije i odluci štaba 3. armije, 36. divizija je dobila zadatak da forsira Dravu na odseku od Vučje Topolje do šume Budvaj. Desno od nje Dravu je forsirala 16. a levo 51. divizija. Štab 36. divizije predvideo je da sa 3. i 5. brigadom forsira Dravu između Narda i Nardske skele, razbije delove 11. vazduhoplovne-poljske divizije i u prvom naletu oslobodi selo Nard, a potom u tri kolone preduzme dejstva prema Valpovu, Sagu i Petrijevcima a po izbijanju na reku Karašicu, divizija nastavi ofanzivu opštim pravcem Našice — Virovitica — Varaždin. 3. brigada prelazi Dravu na desantnom mestu 300 m zapadno od Nardske skele, a 5. brigada na desantnom me-

stu 1 km istočno od sela Nard. 6. brigada, kao divizijska rezerva, na položajima Dravica — k. 88 — Budvaj Šiblje — k. 89 Vučje Topolje štiti prelaz 3. i 5. brigade, a jednom četom raščišćava ostrvo ispred Narda.¹

Tačno u 23 časa 11. aprila 1945. godine sve jedinice 3. armije počele su sa forsiranjem i bez prethodne artiljerijske pripreme. Sa 16 gumenih i 32 drvena čamca jedinice 3. i 5. brigade prešle su Dravu kod Narda i Nardske skele, dok se na ostrvo ispred Narda iskrcala 3. četa 2. bataljona 6. brigade. Neprijateljske snage iz sastava 11. lovačkog puka 11. vazduhoplovne-poljske divizije otvorile su vatru na naše prve talase, još na polovini reke, ali su po njihovom iskrcavanju na desnu obalu ubrzo bile proterane. Treća četa 2. bataljona naše brigade prešla je odmah u odlučan napad, pa se neprijatelj sa ostrva počeo povlačiti prema kopnu. Do svanuća je očišćeno čitavo ostrvo, a zatim je počelo prevoženje 6. brigade na oba mesta prelaza. Posle prebacivanja brigada odmah stupa u borbu za s. Nard i u zajednici sa 5. brigadom — oko 11 časova zauzima selo. Bataljoni brigade su odmah nastavili nadiranje u pravcu Saga, Karašice i Valpova. 2. bataljon je, po oslobođenju Saga, sadejstvovao jedinicama 16. divizije u oslobođenju Valpova. 3. bataljon, po izbijanju na reku Karašicu, upućuje svoje snage na most i do 20.00 časova ga zauzima, a zatim prelazi u napad i na selo Ladimirovac, koje oslobađa 13. aprila pred zoru.² Tog dana do 7 časova podignut je pontonski most u rejonu Nardske skele, pa je preko njega prebačena brigadna artiljerija.

Naša brigada je kod Bizovca naišla na jak otpor neprijatelja. 1. bataljon svojom glavninom napada pustaru Samatovac, a jednu svoju četvu orijentiše prema s. Bizovcu koje napada i jedna četa 2. bataljona i četa automatičara, uz podršku protivtenkovske baterije 45 mm i jedne čete 3. bataljona sa pravca Čret šume. Ostale snage brigade se odmaraju u selu Ladimirovac.³

Neprijatelj se u Bizovcu žilavo branio. Četa automatičara brigade u kojoj je svaki borac bio naoružan automatom, ručnom bombom, a za ovu priliku i većim brojem

¹ Arhiv VII, kut. 1246, br. reg. 4/3.

² Isto.

³ Arhiv VII, kut. 1246, br. reg. 4/3.

ručnih bacača i većom količinom bombi, napravila je pravi vatreni pakao u mestu. Međutim, napadnutom neprijatelju je iznenada u pomoć došao oklopni voz, koji je gađao položaje brigade i nije dozvoljavao da čete krenu na juriš. Pre mraka izvršen je juriš svih jedinica uz podršku artiljerije. Počeli su da padaju bunker i utvrđenja. Neprijatelj je, koristeći noć, bežao prema Osijeku. Ubrzo su stigle vesti da je 51. divizija oslobodila Osijek. Među borcima, u šali, govorilo se da je Bizovac odlučio sudbinu Osijeka.⁴

U nastupanju na zapad 6. brigada je izbila u rejon sela Rudolfovac. Tu je dobila zadatak da napadne neprijatelja na liniji: Rudolfovac — Podgorač — Razbojište, a u sadejstvu sa 5. brigadom i neprijatelja u Bračevci. Odbrana Rudolfovca bila je organizovana u vidu potkovice sa njenim otvorom u pravcu nadiranja brigade. Štab brigade je predviđao ovakav raspored neprijatelja, pa je naredio oprezno nastupanje i ispitivanje njegovih položaja. Noću 14/15. i sutrađan 15. aprila vodila se oštra borba za Rudolfovac i Razbojište. Tek oko 11 časova brigada je slomila neprijateljski otpor i zauzela oba mesta.⁵

U to vreme je jedna nemačka kolona sa tri tenka i više kamiona izbila od sela Potnjani komunikacijom do Razbojišta. 5. i 6. brigada napale su i kolonu i upale u Bračevce. Neprijateljska kolona sabijena na uzak prostor između Bračevca i Razbojišta bila je posle kratke borbe većim delom uništena, a manjim delom se povukla u šumu Bukvik. Štab brigade je naredio da se krene u pravcu s. Podgorač, koje je brigada napala iz pokreta. Do 18.00 časova 15. aprila Podgorač je posle ogorčene borbe oslobođen. Tada je do naših boraca stigla i vest da je 16. divizija oslobodila Našice.⁶

Za vreme forsiranja Drave, prvi put je inžinjerijska četa brigade upotrebljena za razminiranje zemljišta na obali koju je držao neprijatelj. Zbog toga je i prebačena preko reke sa prvim čamcima. Istina, jedan deo ljudstva te čete je već imalo izvesnog iskustva, jer ga je, od dana formiranja brigade, steklo kroz akcije u sastavu dva di-

⁴ Isto.

⁵ Arhiv VII, kut. 1241, br. reg. 23/3, kut. 1246. br. reg. 4/3.

« Isto, kut. 1241, br. reg. 32/3.

verzantska odeljenja, koja su izvršavala sve zadatke u radu sa minsko-eksplozivnim sredstvima, a izvršavala su i neke zadatke inženjerije. Ta odeljenja se od svog postojanja ističu po brojnim i raznovrsnim akcijama na železničkim komunikacijama Beograd — Zagreb, Beograd — Novi Sad, Ruma — Šabac, Ruma — Vrdnik, Vinkovci — Brčko, Sid — Sremska Rača. Diverzanti su u ofanzivi neprijatelja na Bosutske šume uništili nekoliko neprijateljskih tenkova.

Stab brigade je u svakoj prilici pri planiranju neke akcije računao i na diverzantska odeljenja i određivao im zadatke. Diverzanti su redovno u napadu na neko neprijateljsko uporište morali da postave mine i svoju zasedu u pravcu odakle bi moglo stići neprijateljsko pojačanje, sprečiti prodor tenkova i motorizacije i omogućiti našoj pešadiji da ih razbije ili uništi. U periodu od 1. do 7. septembra 1944. godine, u akciji masovnog kočenja neprijateljskog saobraćaja na drumovima i železničkim komunikacijama diverzantska odeljenja su porušila prugu Beograd — Zagreb, na deonici od Batajnice do Martinaca, na desetinu mesta u dužini nekoliko kilometara. Prilikom prihvata domobrana diverzanti su minirali sve prilaze prema Fruškoj gori, a na mostu Sabac — Klenak posle prelaza domobrana u partizane zaustavili su dva tenka i nešto pešadije, oštetivši prvi tenk, dok se drugi povukao u pravcu Sapca. U napadu na neprijateljsko uporište u Grabovcima diverzanti su isto tako minirali sve prilaze od Sapca i Rume, dok su u borbama za Beograd zaprečili put Beograd — Mladenovac. Na Virovitičkom mostobranu diverzanti su vršili zaprečavanje puteva ispred naših položaja.

Odmah posle povlačenja sa Virovitičkog mostobrana diverzantska odeljenja u bataljonima dobijaju sve više karakter inženjerijskih jedinica koje rade na uređenju rovova i bunkera na položajima naših bataljona, ispituju neprijateljsku obalu, pomažu obaveštajcima bataljona u savlađivanju reke plovnim sredstvima, obučavaju borce u veslanju i osposobljavaju ih i za izvođenje ostalih inženjerijskih radova. U martu i aprilu štab divizije izdaje naredjenja da brigade na svom terenu utvrde tačno stanje plovnih sredstava i njihovu upotrebljivost i kapacitet. Te

zadatke obavljaju diverzanti. Kada je 4. aprila 1945. godine izvršena reorganizacija brigade (rasformirane četvrte čete u bataljonima i četvrti i peti bataljoni u brigadi da bi se prešlo na trojnu formaciju) formirana je inženjerijska četa. U njen sastav uključeni su diverzanti, a zatim i svi oni borci brigade koji su znali veslati, plivati i savladivati reku. Inženjerijska četa brigade izvršavala je veliki broj zadataka u poslednjoj ofanzivi za konačno oslobođenje zemlje, a njen prvi zadatak, nekoliko dana posle formiranja, bio je da obezbedi forsiranje r. Drave.

Do kraja rata, inženjerijska četa brigade bila je stalno angažovana u miniranju ili razminiranju terena ili je za te i druge zadatke bila u ulozi instruktora pešadijskim jedinicama. Povlačeći se prema zapadu neprijatelj je za sobom ostavljao pustoš. Drumovi i železničke pruge bili su minirani, a mostovi porušeni. Trebalo ih je brzo popravljati. Zato je inženjerijska četa bila stalno između neprijatelja i naših jedinica bilo da radi na opravci puta i mosta, bilo da minira ispred naših položaja, ili da razminira neprijateljska minska polja i otvara put našim snagama.

U ovim borbama i naši mladi artiljerci, nekadašnji bombaši i protivtenkovci, iako na brzinu obučeni, već sada su ratovali kao pravi artiljerci. Istina, prve ispite kao artiljerci oni su položili još u maju 1944. godine kada su minobacačima vršili demonstrativni napad na neprijateljsku posadu u s. Putinci, a i kasnije u leto iste godine, kada se u bataljonima formiraju minobacački vodovi. Do oslobođenja Beograda naši minobacači uspešno su deistvovali u napadu na Mandelošku pustaru (pustaru »Grabovac«), kojom prilikom su posle podrške otvorili vatru po neprijateljskim minskim poljima radi stvaranja prolaza pešadiji. U napadu 2. bataljona na s. Grabovci zadaci minobacača i drugih sredstava bili su do detalja isplanirani. U ovoj akciji precizna minobacačka vatra omogućila je pešadiji da brzo i uspešno razbije utvrđenja za koja su njihove posade govorile da je to »Sremski Staljingrad«.

Formiranje artiljerijskih jedinica počinje sa primanjem artiljerijskih oruđa posle predaje domobranskih jedinica, a naročito posle oslobođenja Beograda kada je brigada popunjena minobacačima i artiljerijom, čija su oruđa,

za razliku od ranijih, bila snabdevena i potrebnim instrumentima, nišanskim spravama, busolama, durbinima, računarima i drugim priborom potrebnim za uspešno upravljanje vatrom. Tada su organizovani kursevi za artiljerce na kojima su stečena osnovna znanja. Komandiri baterija su obučeni da rade sa instrumentima, da zauzmu osnovni pravac, odrede daljinu do cilja, izračunaju potreban utrošak municije, izaberu skriven vatreni položaj i osmatračnicu. Komandiri vodova su osposobljeni da rukuju vatrom na vatrenom položaju, da oruđa dobro ukopaju i maskiraju, da se pravilno po delovima premeste sa jednog na drugi vatreni položaj, da uredе vatrene položaje za kružnu odbranu i da pravilno i bezbedno osiguraju municiju od eksplozije granata i puščanih zrna. Dakle, rukovodeći kadar je osposobljen da tačno izračuna elemente za gađanje cilja, da sasredi vatru više artiljerijskih oruđa po jednom cilju i da na zahtev opštevojnog komandanta i komandira nižih jedinica u svakom momentu pruži podršku onoj pešadijskoj jedinici čiji je napad usporen ili zaustavljen jakom neprijateljskom vatrom. Ovaj period predstavlja nov kvalitet u razvoju artiljerije u brigadi. Od tada su zadaci artiljerije bili planirani u svakoj taktičkoj radnji pešadijskih jedinica, koju su komandanti bataljona, komandiri četa i vodova visoko cenili, majstorski koristili i u slučaju da artiljerijska podrška i najmanje podbaci to su odmah zapažali i konkretno kritikovali artiljerce u nameri da im pomognu da uoče svoje propuste kako bi u sledećoj borbi podrška bila bolja. Takva saradnja ostvorena je u borbi za Bizovac a i u narednim borbama brigade.

2. GONJENJE NEPRIJATELJA I OSLOBOĐENJE VIROVITICE

Posle oslobođenja Našica 36. divizija je u sklopu operativnog plana 3. armije dobila zadatak da nastavi gonjenje neprijatelja u pravcu Podravske Slatine i Virovitice. Desno od naše divizije nadire 51, a levo 16. udarna divizija.

Već 16. aprila 3. i 5. brigada naše divizije izbile su pred sela Balinovac i Feričanci i na potok Stara, gde su se sukobile sa neprijateljskim snagama iz 1. kozačkog ko-

njičkog korpusa i 11. vazduhoplovne — poljske divizije. Neprijatelj je 17. i 18. aprila žilavo branio posednute položaje. Po naređenju štaba 36. divizije 3. brigada je napala Balenovac i Zdenci; 5. brigada — Feričance i Jošavu, a 6. brigada sa jednim bataljonom Feričance i Osilovac, a trećim Gazje. Zbog otvorenog prostora i jake neprijateljske vatre sve tri brigade nisu bile u stanju da se približe neprijateljskoj liniji odbrane. Tek posle mraka počeo je opšti napad na celoj liniji, pa je oko 20 časova 3. brigada u sadejstvu sa bataljonom 6. brigade zauzela Osilovac pustaru, a u 23 časa 5. brigada zauzela je Benkovce i Zdence, dok je 6. brigada u sadejstvu sa delovima 5. brigade oko 21.00 čas zauzela Feričance. Oslobođena su i mesta: Gozije, Balinovac, Sumeđa, Dolci, Jošava.

Delovi 1. kozačkog korpusa povlače se na Dravski kanal i u selo Adolfovac, a 11. poljska divizija na liniju od sela Adolfovac do Voćinske reke, sa isturenim grupama u Orahovici. Tada je 11. poljska vazduhoplovna divizija bila potčinjena 15. kozačkom korpusu.

Po naređenju štaba 36. divizije 5. brigada, ojačana jednim bataljonom 6. vojvođanske brigade, dobila je zadatak da krene pravcem Pušina šuma — Lužnjakovac i da sa zapada obuhvati neprijateljske snage na liniji sela Mikleuš i Bukovica. 6. brigada, pošto je odbila u toku dana više protivnapada neprijatelja, prešla je i sama u napad i razbila neprijateljsku odbranu na Voćinskoj reci i reci Vojlovici i prebacila se na njihove leve obale. 5. brigada je vodila u toku 20. aprila teške borbe u rejonu Bukovice, gde je neprijatelj izvršio osam protivnapada. Neprijatelj je činio uzaludne pokušaje da oslabi pritisak naših jedinica na komunikaciju Mikleuš — Podravska Slatina. Oko 20 časova likvidiran je otpor neprijatelja u Bukovici od 5. brigade i 3. bataljona 6. brigade, a 3. brigada i 1. i 2. bataljon 6. brigade zauzimaju selo Mikleuš. Odmah je 6. brigada produžila gonjenje neprijatelja u pravcu Podravske Slatine u koju 21. aprila upada njen 2. bataljon. Neprijatelj razbijen u borbama kod Mikleuša i Bukovice, mogao se srediti i pružiti sledeći otpor tek 34 km zapadno od Voćinskog kanala na liniji Suho polje — Crna jaruga — Naudovac, na kojoj je ujedno branio i Viroviticu.⁷

⁷ Isto.

Radi napada na Viroviticu štab 3. armije naredio je da 51. divizija nadire pravcem s. G. Miholjac — s. Lukač i po izbijanju na liniju Virovitica — Barč okrene front na jug i napadne Viroviticu sa severa; 36. divizija da nadire glavnim snagama južno od komunikacije Cabuna — Virovitica sa zadatkom da frontalno potiskuje neprijatelja i oslobađa naseljena mesta duž te komunikacije. 6. brigada, ojačana divizionom artiljerije iz artiljerijske brigade 36. divizije, dobila je zadatak da nastupa opštim pravcem: Sladojevci — Cabuna — Suho Polje, s tim da glavnina njenih snaga ide severno od ovog pravca sa zadatkom bočnih napada na neprijateljska uporišta. Brigada je 21. aprila do 20 časova zauzela Sladojevce, a posle ponoći oslobodila je Meljane i Bisticu, dok je uzoru zauzela i Cabunu. 1. bataljon i jedna četa 2. bataljona kreću sa ceste Cabuna — Lug — Suho Polje u pravcu Naudovca i Suhopolja, koje posle ogorčene borbe oslobađaju 23. aprila u 23.00 časa. 1. bataljon ostaje kraće vreme u oslobođenom Suhopolju, a 2. bataljon nastavlja dejstva prema Suhopolju i Ovčaru, koje iz pokreta oslobađa oko ponoći 23/24. aprila.⁸

Vremena za odmor gotovo nije bilo. Oslabljene neprijateljske zaštitnice trebalo je brzo goniti prema Virovitici. S obe strane komunikacije Suhopolje — Ovčara — Virovitica napadala je 24. aprila 3. brigada, ali bez uspeha. Za to vreme 6. brigada se prebacila iz rejona Suho Polje, Borovo i Uskočka na liniju k. 182 — potok Katikac, gde je sa 1. i 3. bataljonom smenila 4. brigadu 16. divizije. 1. i 3. bataljon 6. brigade napadaju neprijatelja na k. 203 — Novi Rezovac. Međutim, neprijatelj se žilavo brani, a povremeno preduzima i protivnapade na snage 1. bataljona, pa je 3. četa 1. bataljona bila potisnuta unazad. Uvođenjem jedne čete iz rezerve 1. bataljona i vatrenom podrškom jedne čete 3. bataljona, 1. bataljon uspeva da odbije neprijatelja i povрати položaje 3. čete. Oko 18 časova 25. aprila 3. i 6. brigada uz podršku artiljerije zauzimaju u ogorčenim borbama k. 203. Treći bataljon 6. brigade po oslobađanju sela Novi Rezovac nastavlja napad

⁸ Arhiv VII, kut. 1246, br. reg. 4/3; kut. 1241, br. reg. 23/3.

i oko 21 čas prodire u Viroviticu, koju oslobađa sa ostalim našim jedinicama. Za to vreme 1. bataljon goneći neprijatelja zauzima Spišić — Bukovicu i Lozan.

3. OBUHVATNI I OBILAZNI MANEVRI

Posle pristizanja nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa iz doline Bosne u Slavoniju znatno su ojačane nemačko-kvislinške snage pred frontom 1. i 3. armije. Stavljajući odmah pod komandu štaba 21. korpusa sve nemačko-kvislinške snage između Save i Drave, nemački vrhovni komandant Jugoistoka — general-pukovnik Ler, naređuje im da posednu položaje na liniji: Drava — Bilogora — Grubišno Polje — reka Ilova — Novska — Sava. Na tom frontu u Podravini na pravcu nastupanja 3. armije nalazile su se sledeće snage: između Drave i Bilogore 15. kozački konjički korpus; na bilogorskom pravcu, između sela Gradine i Zrinske, oslabljeni delovi 11. vazduhoplovne — poljske divizije; desno od nje između sela Zrinske i Velikog Grđevca nemačka 22. divizija; 1. ustaško-domobranska divizija držala je odsek između Velikog Grđevca i Grubišnog Polja; pravac Grubišno Polje — Bjelovar zatvarali su delovi 369. legionarske i 5. ustaško-domobranske divizije. U bližoj i daljoj pozadini ovih snaga nalazila se divizija »Paveličeve telesne garde« — u Varaždinu i Ludbregu; delovi 18. ustaško-domobranske divizije bili su u Kloštaru; 21. i 22. ustaška brigada u Bjelovaru; 5. ustaška brigada u Koprivnici.¹⁰

Snage 3. jugoslovenske armije su, posle oslobođenja Virovitice, nastavile energično prodiranje na zapad i u vremenu od 26 do 28. aprila vodile oštre borbe s neprijateljem na frontu Drava — Bilogora — Grubišno Polje. Pri tom su značajne uspehe postigle jedinice 10. korpusa, koje su na bilogorskom pravcu napravile klin, oslobodile selo Brzaju i zauzele važne taktičke položaje na Bogazu (k.

⁹ Isto.

¹⁰ Arhiv VII, kut. 293-A, br. reg. 2—1/10; kut. 136, br. reg. 17/9, 8/4; kut. 292, br. reg. 6/2; kut. 101, br. reg. 4/14; kut. 1398, br. reg. 3/2; Ratni dnevnik nemačke Vrhovne komande oružanih snaga, knj. IV, drugi deo, prevod.

228), Turskim Grobovima i Visu (k. 288).¹¹ Stab 3. armije, da bi iskoristio taj uspeh i razvio ofanzivu svojih jedinica prema Bjelovaru i Đurđevcu, donosi odluku da se u ukli-njeni prostor 10. korpusa ubace 17. i 36. divizija, koje bi, uz dalje prodore 10. korpusa grebenom Bilogore, vršile obuhvatne udare ka severu i jugu po izloženim bokovima i pozadini neprijatelja i time, sa frontalnim udarima naših snaga na Podravskom i Grubišnopoljskom pravcu, ubrzale razbijanje čitave odbrane neprijatelja i nastavljanje naše ofanzive na zapad.¹²

Opšti napad svih snaga 3. armije počeo je noću 29/30. aprila. Jedinice 10. korpusa su vešto koristile brežuljka-sto, pošumljeno i naseljeno zemljište Bilogore radi dub-ljeg zabijanja operativnog klina, da bi do 3. maja oslo-bodile veći broj mesta (Jasenak, Ribnjačku, Pauhovac, Sandrovac, Suhu Katalenu i druga) i prebacile se kod sela Vrbice preko železničke komunikacije Kloštar — Bje-lovar i nastavile prodor ka Malom i Vehkom Trojstvu.¹³

Koristeći prodor 10. korpusa, 36. divizija severnim padinama Bilogore vrši obuhvat neprijateljskih snaga koje drže sela Turnašicu, Sedlaricu, Malu i Veliku Čreš-njevicu, oslobađa ih i 30. aprila nastavlja prodor pravcem Mala Črešnjevica — Kozarevac — Sirova Katalena. Divi-zija je, nastupajući severnim padinama Bilogore, vršila duboke obilaske i obuhvate operativnih bokova i pozadine neprijateljskih snaga i u oštrim borbama prsa u prsa, 2. maja, slomila žilav otpor neprijatelja u rejonu Sirove Katalene i Budrovca, a zatim produžila prema Četelovcu, Hampovici i Senovcima, obuhvatajući Đurđevac sa južne i zapadne strane. Taj manevar 36. divizije iskoristila je 51. divizija i u sadejstvu sa bugarskim 13. pukom zauzela Pi-tomaču, Kladare,¹⁴ Diljevac, Prugovac, Klaštar, a 2. maja i sam Đurđevac.

» Arhiv VII, kut. 293-A, br. reg. 6/6, 8/6; kut. 293, br. reg. 35/1.

¹² Isto.

¹³ Arhiv VII, kut. 292, br. reg. 1/1; kut. 1208, br. reg. 21/2; kut. 293, br. reg. 6/6.

¹⁴ Arhiv VII, kut. 292, br. reg. 1/2, 2/3; kut. 293, br. reg. 4/1, 15/1, kut. 1396-b, br. reg. 22/6; kut. 1241, br. reg. 1/4, kut. 1246, br. reg. 43/1.

Dok su 16, 17. i 46. divizija 4. maja preduzele opšti napad na Bjelovar, a po njegovom oslobodenju nastavile gonjenje neprijatelja prema Sv. Ivanu — Zabno — Križevci, jedinice 10. korpusa izbile su na komunikaciju Koprivica — Križevci u visini sela Carevdara i Zetovine, 36. i 51. divizija su na desnom krilu 3. armije nastavile prodor prema Koprivnici. 5. maja 6. brigada 36. divizije je u oštrim borbama razbila neprijatelja na liniji k. 294 selo Jagnjedovac, zauzela ovo mesto i oko 14 časova sa 2. bataljonom prodrla u Koprivnicu. Za to vreme je 3. bataljon brigade upao i zauzeo s. Rijeka, a zatim nastavio nastupanje Vrhovec — Prkos — Ribnjak — Duga Rijeka — Leskovec — Varaždinske Toplice. Posle teških uličnih borbi u Koprivnici, zajedno sa jedinicama 51. divizije, 2. bataljon 6. brigade je morao da se povuče na južne prilaze Koprivnici, da bi oko 20 časova sa 12. brigadom 51. divizije preduzeo koncentričan napad na neprijatelja, pa je do 23 časa savladan otpor neprijatelja i Koprivnica oslobodena. 1. i 3. bataljon vode borbu za Esenovac i Medvednjak, zauzimaju ta mesta i nastavljaju gonjenje neprijatelja u pravcu Varaždinskih Toplica, koje oslobađaju posle tročasovne borbe. 36. divizija je sa 5. i 6. brigadom 6. maja napala neprijatelja i na liniji sela Slanje — Leskovec i u ogorčenim borbama, odbivši više neprijateljskih protivnapada, oko 24 časa zauzela pomenuta mesta. Goneći neprijatelja 6. brigada je 7. maja izbila u Svibovec i Tuhovec i oslobodila ih gotovo iz pokreta. Tada, po zapovesti štaba 36. divizije, prelazi u divizijsku rezervu.¹⁵

Sedmog maja iz štaba 3. armije dobijena je sledeća depeša: »Po naređenju Vrhovnog komandanta maršala Tita, a u vezi opšte kapitulacije nemačkih snaga na svim frontovima predajte ultimatum nemačkim snagama na vašem pravcu nastupanja«. S obzirom na već objavljenu kapitulaciju nemačkih snaga, štab 51. divizije je neprijateljskoj posadi u Varaždinu, koja je bila okružena od jedinica 12, 36. i 51. divizije, uputio zahtev za predaju. Nemački komandant je, pod izgovorom da nije dobio uputstva od svoje više komande, odbio ovaj zahtev, pa je 7. maja oko 19 časova 51. divizija prešla u opšti napad, razbila neprijatelja i do 21 čas očistila grad. 8. maja 6. brigada kreće

¹⁵ Arhiv VII, kut. 1246-A, br. reg. 40/1.

pravcem Varaždinske Toplice — Biljevac — Maribor, gde stiže 10. maja i tu čini kraći zastanak.¹⁸

U ovom periodu jedinice veze bile su u teškoj situaciji i jedva su stizale da sredstvima veze povežu jedinice i štabove. Zbog toga je najviše korišćena kurirska veza.

U razvoju službe veze, kurirska služba je odigrala veliku ulogu, a često je bila i jedino sredstvo veze kako unutar brigade, tako i između brigade i Glavnog štaba Vojvodine, komandi mesta, odreda, Pokrajinskog komiteta KPJ i ostalih korespondenata sa kojima je brigada održavala vezu. U napadu, na maršu i u drugim borbenim radnjama veza je dobro funkcionisala u prvom redu zahvaljujući kuririma, tako da je štab brigade imao u svim prilikama i u svakom trenutku kontakt sa potčinjenim i sadejstvjujućim jedinicama. Istina, uz kurire, postojala je višestruka saradnja sa postojećim vojnim organizacijama i političkim institucijama na terenu koje su o svim važnim pitanjima hitno obaveštavali štab brigade.

Sem toga, unutar svake jedinice bili su dobro razrađeni vizuelni i zvučni signali. Sa signalima su upoznavani svi borci pred polazak jedinice u napad ili na marš kako bi se znao postupak u slučaju nailaska neprijateljskih aviona, iznenadnog susreta sa neprijateljem, ili za početak juriša, gonjenja, za povlačenje. I signali su često bivah jedino sredstvo, naročito kada je trebalo raditi brzo ili kada se kurir nije mogao probiti do jedinice kojoj je trebalo da preda naređenje.

Kada su stvoreni uslovi za primenu i tehničkih sredstava u službi veze, uvedeni su telefoni za kraće odostanje i bez telefonske centrale, a zatim i radio-veza sa višom komandom. U proleće 1944. žičana veza je išla i na duže relacije, pa je uspostavljena telefonska veza štaba brigade sa pojedinim štabovima bataljona ili delovima brigade koji su se nalazili na osetljivom mestu ili koje je štab brigade smatrao da treba stalno i neposredno kontrolisati. Pristupanjem domobrana u redove NOVJ doneta je i celokupna tehnika i oprema veze tih jedinica što je omogućilo da se u brigadi intenzivnije razvije saobraćaj i

¹⁶ Isto, kut. 1246, br. reg. 5/3.

održava veza tehničkim sredstvima. U borbama za oslobođenje Beograda zaplenjeno je dosta sredstava veze koja su upotpunjavala postojeća sredstva u brigadi. I konačno posle oslobođenja Beograda brigada je primila veće količine tih sredstava i iz sovjetske pomoći. Od tada počinje da se veza organizuje po svim pravilima za organizaciju veze u napadu i odbrani, na maršu i na odmoru.

Primanje veće količine materijalnih sredstava veze diktiralo je intenzivniju obuku ljudi u njihovoj primeni. Osim toga duži marševi i manevri na široj prostoriji, naročito u završnim operacijama, uticali su da se veza obezbedi u svakom momentu, da se onemogući prisluškivanje od strane neprijatelja i da se osigura disciplina u razgovorima, kako u upotrebi šifrovanih naziva imena starešina, jedinica, zemljišta, tako i u saopštavanju pojedinih izveštaja, naređenja ili obaveštenja. Sve ove teškoće bile su uvećane problemom slabog kvaliteta telefonskih aparata, telefonskih centrala i slabe izolacije kabla sa kojima se teško održavala veza, naročito jednovremeni razgovor više korespondenata. Ipak, sve te i druge teškoće su rešavane zalaganjem i požrtvovanim radom svih boraca i starešina koji su morali obezbediti ispravnost i funkcionisanje veze.¹⁷

4. BRIGADA U DRAVOGRADSKOJ OPERACIJI

Ocenjujući situaciju, posle nemačke kapitulacije, štab 3. armije je zaključio da je od odgovarajućeg značaja zatvaranje odstupnog pravca neprijatelja preko Dravograda, pa je naredio štabu 36. divizije da jednu svoju brigadu najhitnije prebaci u rejon Dravograda. Za izvršenje ovog zadatka određena je 6. brigada, koja se vozom iz Maribora prebacuje za Dravograd, gde stiže 12. maja oko 02.00 časa. Tu se već nalazila neka jedinica bugarske 1. armije.

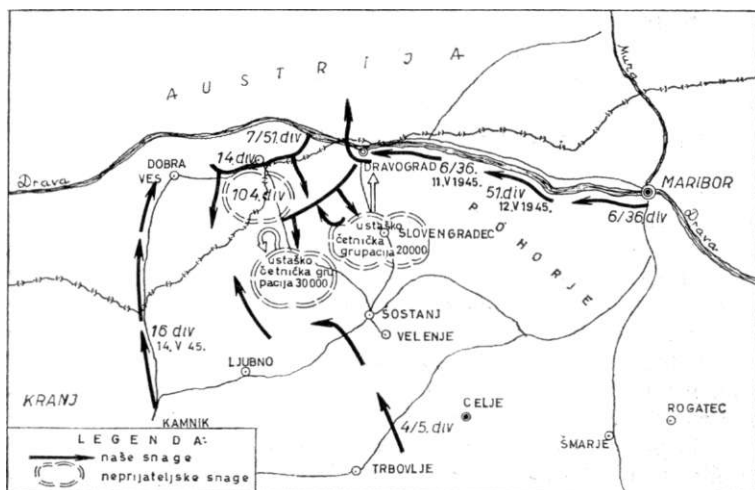
Dolazak 6. brigade u Dravograd i posedanje položaja Otiški vrh — Dravograd — Vić — jugoslovensko-austrijska granica, bilo je od presudnog značaja. Time su nastojanja neprijatelja da se nekažnjeno izvuče iz naše zemlje bila potpuno osujećena. Pregovore za bezuslovnu kapitulaciju ove neprijateljske grupacije preuzima u svoje ruke

¹⁷ Arhiv VII, kut. 1246-A, br. reg. 18—2/1.

štab 6. brigade. Upravo, u vreme kada je 6. brigada zaposedala napred pomenute položaje u bugarski štab u Dravogradu je stigao ustaški general Nardeli radi pregovora, tražeći da se njegove jedinice prebace u Austriju i tamo predaju anglo-američkim snagama. Saznavši za to štab 6. brigade šalje na ove razgovore svog načelnika štaba, a pošto je dao zadatke jedinicama polazi i komandant brigade koji je, iako nepozvan, tražio u ime JA bezuslovnu kapitulaciju svih zatečenih neprijateljskih jedinica u rejonu Dravograda. Sa ovim se konačno saglasio i predstavnik bugarske armije. Posle toga je general Nardeli otišao u svoj štab i preneo rezultate pregovora, a nakon sat vremena stigla je nova ustaško-nemačka delegacija, s ciljem da iznudi prelaz preko granice. Predstavnik 6. brigade je i ovoj delegaciji ponovio zahtev o bezuslovnoj kapitulaciji ili će u protivnom njihove snage biti uništene. Na to je delegacija neprijatelja izjavila da će se oni silom probiti preko granice. Dalji pregovori su obustavljeni, a naše i neprijateljske jedinice su se pripremale za predstojeće okršaje.

Odmah po dolasku u Dravograd štab 1. bataljona zatekao je jednu kolonu neprijateljske vojske sa oko 50 kamiona koju su bugarski vojnici čuvali. Komandant bataljona pozvao je komandira bugarske jedinice i saopštio mu da se ovoj neprijateljskoj koloni neće dopustiti prelaz preko granice, već da ih treba ovde zadržati i razoružati. Bugarski oficir na ovo nije uopšte obraćao pažnju. Videvši takvo držanje naš komandant bataljona naredio je komandiru jedne čete da svoju četu postavi pored bugarske straže i da ne dozvoli da neprijateljska kolona krene. Bugarski oficir je protestovao pa se čak hteo i tući. Komesar bataljona je pokušao objasniti bugarskom oficiru da mu je stav nepravilan i da ne sme dozvoliti da dođe do sukoba između naših jedinica, jer bi to Nemci i želeli. Međutim, Bugarin je i dalje tvrdoglavo branio svoj stav, pa je na kraju pozvao svoje komandire vodova i naredio da se pripreme za borbu. Ne ubeđujući se više, komandant 1. bataljona je svojim komandirima četa naredio da čete ostanu na položaju i budu pripravne da po svaku cenu spreče izvlačenje neprijatelja.

U isto vreme, dok je načelnik štaba 6. brigade prisustvovao pregovorima ostali članovi štaba su izvršili

6. vojvodanska brigada u dravogradskoj operaciji od 12. do 15. maja 1945. godine

raspored jedinica na položajima i to: 1. bataljon dobio je zadatak da brani rejon oko mosta Drave u Dravogradu; 2. bataljon je postavljen na položaj na cesti Dravograd — Celovec sa zadatkom da onemogući prelaz neprijatelju preko granice; 3. bataljon je poseo položaje u južnom delu Dravograda i na desnoj obali reke Drave sa zadatkom zatvaranja ceste koja vodi od Dravograda ka Celju. Ovde u toku 12. i 13. maja pristižu i jedinice 51. divizije, pa njena 7. brigada poseda položaje Tolsti vrh — Otiški vrh; 8. brigada se postavlja na položaje Stražiški vrh — severno od sela Farna Vas — Breznica — Kovšak. U rasporedu 6. brigade, koja je stavljena pod komandu 51. divizije, učinjene su neke izmene, pa 3. bataljon ostaje u rejonu mosta na Dravi kod Dravograda; levo i jugoistočno od 3. bataljona nalazio se jedan bugarski puk; glavnina 6. brigade zauzela je položaje na levoj obali Drave sa ciljem da neprijatelju po svaku cenu onemogući proboj preko Dravograda u Austriju.¹⁸

¹⁸ Arhiv VII, kut. 126A, br. reg. 21—471.

Posle neuspeha u novim pregovorima, i nakon ultimatumama štaba 51. divizije, upućenog neprijateljskoj grupaciji za безусловnu predaju do 10 časova 13. maja, počele su borbe. Jedinice 51. divizije ojačane 6. brigadom 36. divizije i 1. brigadom 14. divizije prelaze oko 11 časova u opšti napad. Žestoke i dinamične borbe su trajale sve do 17 časova. Neprijatelj je pre mraka prikupio sve snage i prešao u protivnapad, naročito u pravcu mostova na Dravi, s ciljem da se probije na njenu levu obalu. Njemu je pošlo za rukom da potisne 3. bataljon 6. brigade i delove 8. i 12. brigade na levu obalu Drave, gde su se već nalazile neke jedinice 51. divizije i glavnina 6. brigade. One su naročito dobro branile oba mosta preko Drave preko kojih je neprijatelj grčevito pokušavao da pređe. Borba je nastavljena i čitavu noć, sve dok se neprijatelj nije predao. Nemci su počeli prvi sa predajom. Pedantno, na pruski način njihovi komandanti su predavali po spisku ljude, oružje, vozila, municiju i zalihe budavog hleba. Kada je počela predaja ustaško-četničkih jedinica, borci 6. brigade imali su pune ruke posla. Trebalo je pokupiti odloženo oružje i sprovesti zarobljenike u logore. Čitav dan, 15. maj, bio je upotrebijen za prikupljanje zarobljenika i plena. Otegla se kolona zarobljenika kojih je bilo oko 70.000. Prolaze nekadašnje nemačke elitne trupe, zdrugovi, pukovnije, telesne straže, četnici, domaći Nemci i razne druge bande, ko zna kako su se sve nazivale. U tim kolonama bilo je svakakvog šljama, među kojima se nalazilo i 12 ustaških generala i čitavo četničko rukovodstvo iz Crne Gore. Bila je to i ostala poslednja krupna vojno-politička pobeda naše armije nad nemačko-ustaško-domobransko'-četničkim formacijama, koje su četiri godine žarile i palile u našoj zemlji, koje su nekažnjene za počinjene zločine htele da se izvuku i pobegnu. Toj pobedi dala je svoj veliki doprinos i 6. udarna vojvodanska brigada.¹⁹

¹⁹ Arhiv VII, kut. 1241, br. reg. 19/2, 20/2, 22/2; kut. 1396, br. reg. 10/4, 13/4, 14/4, 1/1; kut. 1246, br. reg. 5/3; kut. 292, br. reg. 9/3-a, 1/1; kut. 293, br. reg. 18/31, 2/6; Milan Basta, *Rat posle rata*, str. 77—108.

U prolećnoj ofanzivi, za konačno oslobođenje zemlje, brigada je dejstvovala u sklopu divizijske i armijske operacije, pri forsiranju Drave i prilikom gonjenja neprijatelja sve do Dravograda. Iako u rezervi divizije, brigada je još pri forsiranju Drave bila ubačena u borbu za stvaranje i proširenje mostobrana. To je omogućilo njenom 3. bataljonu da inicijativno pređe reku Karašicu i u toku noći 12/13. aprila upadne u s. Ladimirovac i van divizijskog plana stvori pogodan mostobran. Zahvaljujući tome snage divizije su mogle odmah da nastave gonjenje neprijatelja u pravcu Podravske |31atine i Virovitice. Lomeći otpor neprijateljskih snaga brigada se s vremena na vreme nalazila na pravcu glavnog udara divizije, a povremeno se, obilaznim i obuhvatnim manevrima, ubacivala u pozadinu neprijatelja i olakšavala dejstvo pojedinih delova divizije u likvidaciji neprijateljskih uporišta.

Za dejstva brigade od Virovitice pa sve do dravogradske operacije karakteristične su veoma brze promene situacije, koje se manifestuju u dugim i naporim marševima, obuhvatnim i obilaznim manevrima i iznenadnim udarima u bok i pozadinu neprijateljskih snaga koje su se povlačile. Cesto su intendanti prosipali hranu jer nisu mogli da stignu brigadu koja je nezadrživo gonila neprijatelja. Razni podaci obavestajnih organa su se sređivali u diviziji ili u brigadi za određenu situaciju, koje su borci i jedinice brigade već bili prevazišli.

Veoma značajno iskustvo, naročito posle oslobođenja Virovitice, brigada je stekla na taj način što je, u sklopu operacije divizije, veoma vešto koristila prodore 10. korpusa grebenom Bilogore. Zabijajući klinove grebenom Bilogore, 10. korpus je stvarao mogućnost 36. diviziji na njenim severnim padinama i 17. diviziji na njenim južnim padinama da vrše obuhvatne i obilazne manevre i da se iznenada pojavljuju na bokovima i u dubokoj pozadini neprijatelja, unoseći zabunu u njegove redove. Tu zabunu su vanredno iskoristile 51. vojvodanska divizija koja se nalazila severno od 36. divizije i 17. divizija koja se nalazila južno od 16. divizije. Na taj način su brzo padale utvrđene posade neprijatelja, kao što su u: Kloštaru, Ko-

privnici, Varaždinu, Mariboru i mnogim drugim manjim naseljenim mestima.

U dravogradskoj operaciji brigada je dobila izvanredno težak zadatak. Kao prednji odred armije ona je iz Maribora vozom prebačena u rejon Dravograda, gde je sprečila već pripremljeno povlačenje združenih okupatorsko-kvislinških snaga pod komandom general-pukovnika Lera u Austriju. Zatim je u sadejstvu sa 51. vojvođanskom divizijom, jedinicama 4. operativne zone i ostalim jedinicama 3. armije učestvovala u likvidaciji ostataka jake okupatorsko-kvislinške grupe u ovom rejonu. Zadatak divizije da se osujeti evakuacija neprijatelja preko mostova na Dravi i rejonu Dravograda 6. vojvođanska brigada je izvršila do kraja. Tu su zarobljeni ostaci nemačko-ustaško-domobransko-četničke grupe, ogroman plen i naoružanje i njihovi najviši štabovi sa general-pukovnikom Lerom na čelu.

6. vojvođanska brigada je u izvršavanju strategijsko-operativne ideje Vrhovnog komandanta i Generalštaba Jugoslovenske armije za konačno oslobođenje zemlje i za likvidaciju Lerove balkanske grupacije na taj način dala svoj značajan doprinos. Rad boraca, jedinica i štabova u svim tim operacijama karakteriše se visokom svešću, požrtvovanjem, upornošću i heroizmom. 6. vojvođanska brigada u celini zasluženo je opravdala poverenje i pohvalu Vrhovnog komandanta koja je upućena svim borcima 3. jugoslovenske armije.